

Lyhyesti

Niiniluodosta valtuuskunnan puheenjohtaja

'Postmoderni': vanha juttu

Miksei tuki kelpaa?

Voiteella syöpää vastaan

Lääkäri ja runo

Mukavaa jutustelua

Sittenkin Auringon sisälle

Onko eliniän piteneminen onni vai onnettomuus?

Messujen henkiinjäämistaistelu?

"Älymystöstä" "kriittisiksi ajattelijoiiksi"

Hyvä tiedelehti

Hyviä kirjoja

Lyhyesti

Niiniluodosta valtuuskunnan puheenjohtaja

Teoreettisen filosofian professori, Suomen Filosofisen Yhdistyksen puheenjohtaja ja Helsingin yliopiston vararehtori **Ilkka Niiniluoto** valittiin Tieteellisten seurain valtuuskunnan uudeksi puheenjohtajaksi hallituksen järjestäytymiskokouksessa 25.4. Niiniluoto seuraa tehtävässä professori **Päiviö Tommilaa**. Valtuuskunnan varapuheenjohtajana jatkaa teoreettisen fysiikan professori, Professoriliiton puheenjohtaja **Juhani Keinonen**.

'Postmoderni': vanha juttu

Äkkiseltään voisi arvella, että termi 'postmoderni' on vasta viime vuosikymmenten aikana keskusteluun tullut muotitermi.. Vaan ei mitään uutta jälleenkään. Tuoreessa Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirjassa (52/1999) *Subliimi, groteski, ironia* (SKS 2000) professori H. K. Riikonen muistuttaa mainiossa puheenvuorossaan, että kovin onkin vanha käsite koko postmoderni.

Riikonen muistuttaa, että termi esiintyi esimerkiksi vuonna 1934 Madridissa ilmestyneessä teoksessa *Antología de la poesía Española e hispanoamericana (1882-1932)*, toimittajana Federico de Onís . Yli 1200-sivuinen antologia jakautuu neljään periodiin, joista osa 3 on nimeltään "Postmodernismo (1905-1914)". Tätä edelsi luku "Triunfo del modernismo (1896-1905) ja seurasi "Ultramodernismo (1914-1932).

Kirja ja postmodernismin käsite noteerattiin Suomessakin nopeasti - vaan se samointein myös hautautui unhoon pitkäksi aikaan. Professori Arthur Långfors kirjoitti antologiasta heti tuoreeltaan ranskankielisen arvion Uusfilologisen Yhdistyksen julkaisemaan *Neuphilologische Mitteilungenin* niteeseen 1-2/1936.

Långfors mainitsee Riikosen mukaan postmodernismin kahteen kertaan ja toteaa sen edustavan antologiassa runoutta, joka on reaktiota klassista traditiota, romantiikkaa ja "sentimentaalista prosaismia" vastaan. Postmodernismi-termi kuitenkin hautautui. Tyyni Tuulion Espanjan ja Portugalin kirjallisuuden historiassakin siirrytään suoraan modernismista ultraismiin, muistuttaa Riikonen.

Tarinan eräs opetus: tieteellisten seurojen julkaisuja kannattaa seurata - pysy näppituntuma siitä, missä mennään. Tarinan toinen opetus: tieteellisten seurojen vuosikirjat ovat useinkin erityisen kiintoisia - myös jäsenkunnan ulkopuolisten asioista ihan muuten vain kiinnostuneiden kannalta.

Miksei tuki kelpaa?

Suosittu puheenaihe julkisuudessa on pitkään ollut sosiaaliturvan mahdolliset väärinkäytöt. Vähemmän puhutaan siitä, että läheskään kaikki tukiin oikeutetut eivät edes nosta tukia. Keskustelun vähäisyys johtunee ensinnäkin siitä, että yleisen käsityksen mukaan alikäyttöä ei juuri esiinny tai ainakaan mahdollista alikäyttöä ei pidetä ongelmana, kirjoittaa YTM **Ilkka Virjo** sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauskirjassa *Janus* (1/00).

Alikäytöllä tarkoitetaan sitä, että henkilö, joka olisi tukeen oikeutettu ia tietoinen oikeudestaan, ei hae sitä. Ilmiöstä

käytetään myös nimitystä piiloköyhyys, määrittelee Virjo.

Kyse ei ole lainkaan mistään pienestä asiasta. Esimerkiksi Ruotsissa alikäyttö näyttäisi Virjon mukaan olevan erittäin laajaa, ilmeisesti tuen käytöstä pidettyjä on moninkertainen määrä tuen saajiin verrattuna. Virjon omat ja hänen lainaamansa tutkimukset osoittavat, että myös Suomessa alikäyttö on huomattavaa. "Yleinen käsityshän lienee, että toimeentulotukea käyttävät lähestulkoon kaikki siihen oikeutetut ja myös monet, jotka eivät ole siihen oikeutettuja. Tämän tutkimuksen perusteella asia on täysin päinvastoin: alikäyttö on erittäin laajaa, väärinkäyttö taas vähäistä." Keskeisin selitys näyttäisi Virjon mukaan olevan se, että toimeentulotukea ei pidetä riittävän hyväksyttävänä tulonlähteenä, syynä joko omat asenteet tai sitten käsitys ympäristön asenteista ja pelko yhteisön reaktioista.

Terveellistä luettavaa tämä tutkimus kaikille köyhät kyykkyyn - politiikan kannattajille, joilla on käsityksiä enemmän kuin tietoa.

Voiteella syöpää vastaan

Tuoreen havainnon mukaan imikimodi-niminen emulsiovoide hävittää paitsi syyliä ja herpestä, myös tyvisolusyöpää, kertoo *Lääketieteen aikakauskirja Duodecim* (6/2000) lainaten yhdysvaltalaisen tutkimusryhmän tuloksia. Tutkittu ryhmä oli pieni (24), mutta tulokset erittäin lupaavia. "Pessimisti pelkää, että oireettoman väliajan jälkeen syöpä ilmestyy takaisin entistä pahanlaatuisempaan. Optimisti odottaa, että veitseen tarvitsee tarttua aikaisempaa selvästi harvemmin", kirjoittaa Duodecim. Voide kuulostaisi kieltämättä mukavammalta.

Lääkäri ja runo

Aikakauskirja Duodecim julkaisee tänäkin vuonna perinteisen joulunumeron. Tämän kertaisena uutuuksena lehti huhuilee lukijoiden kirjoittamia lääkärin työhön tai elämään liittyviä runoja. Kolme parasta runoa saavat jopa rahapalkinnon (3000 mk, 2000 mk ja 1000 mk).

Mukavaa jutustelua

Tuoreessa *Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa* (1/2000) käydään mukavaa jutustelua - parhaaseen akateemiseen turpiinlyöntitapaan. Professori Matti Virén (Turun yliopisto) kommentoi edellisessä niteessä ollutta professori Pertti Haaparannan (Helsingin kauppakorkeakoulu) kirjoitusta. Virén pyrkii esimerkiksi omaan väitöskirjaansa vuodelta 1979 vedoten osoittamaan, ettei Haaparanta ymmärrä työehtosopimusten yleissitovuuden aiheuttamia pulmia. Virén myös hämmästelee, mitä tekemistä rahoitusmarkkinoilla voisi olla reaalityöelämän häiriöiden kanssa - Haaparanta kun on rohjennut tällaista epäillä. Virén myös otaksuu, että Haaparannan ajatukset ovat "aika kaukana taloustieteen valtavirrasta. Tuskin ne elävät enää edes Cambridgen yliopiston senioritapaamisissa."

Haaparannan vastaus on lystiä luettavaa: "Olen kiitollinen suuresti arvostamalleni kollegalleni professori Virénille siitä, että hän on vaivautunut lukemaan kommenttipuheenvuoroni professori Pauniolle ja vielä jaksanut esittää syvällisiä huomautuksia ajatuksiani kohtaan". Haaparanta lisäksi useaan otteeseen arvelee viréninsä edessä olevansa "varmasti aivan sivistymätön viimeisen parin vuosikymmenen ... tutkimuksen tuntemuksessa", Viréniä tulkiten hän toteaa, että "Rajoittuneisuuttani en ymmärrä, miten tavallisen kansalaisen riskejä tasaisi se, että hänen palkkansa vaihtelu kasvaisi". Edelleen: "Olen varmaan käsittänyt tyhmyyttäni väärin...", "Valitettavasti minulta jää ymmärtämättä..." jne. Lopun pisto onkin jo melkein isku vyön alle: "Lopuksi kiitän vielä kerran professori Viréniä erinomaisesta palautteesta ja siitä, että hän palautti mieliimme alamme yhden unohtetun klassikon, oman väitöskirjansa."

Virén on muutenkin näkyvästi esillä aikakauskirjan keskustelupalstalla. Hän siis vastaa Haaparannalle, joka vastaa heti Virénille, hän kommentoi yhdessä VTT Antti Ripatin kanssa edellisessä aikakauskirjassa ollutta VTT Pekka Sauramon kirjoitusta (johon Sauramo vastaa). Kirja-arvostelupalstalla puolestaan Virén rusikoi KTT Pekka Mannosen (Turun kauppakorkeakoulu) väitöskirjaa *Essays in Monetary Economics* tyylillä "On vaikea ymmärtää, mikä on tämän luvun tarkoitus...", tai "Useissa kohdin Mannosen esitys on vielä kaiken lisäksi sekavaa" ja "Mannosen työ on ainakin minun

mielestäni todella heikkotasoinen".

Luonnollisesti Mannonen vastaa: "Vilpittömän kirja-arvioinnin minimiedellytyksinä voidaan pitää ensinnäkin, että arvioinnin tekijä on huolellisesti lukenut kyseisen teoksen, ja toiseksi että arvioija on ymmärtänyt lukemansa. Virénin arvio on niin sekava ja omituinen, että todennäköisesti kummatkaan edellä mainitut edellytykset eivät tällä kertaa tule täytetyiksi." Jos taas "Virén olisi lukenut työn huolellisesti hän olisi tajunut, kuten muut...", toisaalta "Tällaisen ymmärtämättömyyden edessä nostan käteni pystyyn..."

Huhut kyllä kertovat, ettei arvioitu teos mikään mestariteos ollut ja siinä mielessä Virén ehkä olikin oikeilla jäljillä.

Turha väittää, ettei Suomessa keskusteltaisi tai että tieteelliset aikakauskirjat olisivat kuivakkaa luettavaa. Päinvastoin. Eri asia sitten, mihin tällainen keskustelu johtaa. Lukijalla on kuitenkin hauskaa.

Sittenkin Auringon sisälle

Aurinko nielaisee sitenkin Maan, kertoo *Tähdet ja avaruus* 2/2000. Uudet tietokonemallit kertovat, että Auringon massa häviääkin varsin nopeasti ja aivan Auringon lopun lähellä. Eli Maa ei vastoin aiempia otaksumia sittenkään ehtisi karkuun; Auringolla riittäisi lopulta kuitenkin vetovoimaa pitää Maa nykyisellä radallaan.

Onko eliniän piteneminen onni vai onnettomuus?

Maailma ikääntyy kovaa vauhtia. Syntyvyyden pysyessä nykytasollaan, kasvaa 65 vuotta täyttäneiden prosentiosuus Suomessa vuoden 2000 noin 15 %:sta noin 25 %:iin vuoteen 2030 mennessä. Eliniän piteneminen on ollut Suomessa erityisen nopeaa 1970-luvun alusta lähtien, kirjoittaa Jyväskylän yliopiston gerontologian ja kansanterveyden professori **Eino Heikkinen** *Gerontologia*-lehdessä 1/2000. Kun yli 95-vuotiaita oli vuonna 1980 vajaa 800, on heitä nyt jo lähes 3500. "Ranskalaisten arvioiden mukaan vuonna 2000 syntyvistä tyttölapsista puolet tulee saavuttamaan 100 vuoden iän", kirjoittaa Heikkinen.

Heikkinen tarkastelee artikkelissaan erityisesti iäkkäiden ihmisten elämänlaadun kysymyksiä, millaiseksi elämänlaatu koetaan, onko elinajan piteneminen onni vai onnettomuus. Tutkimuksissa korostuu luonnollisesti terveyden ja toimintakyvyn keskeisyys, toisaalta "Elämän mielekkyyden ratkaisee lopulta kukin ihminen omilla kriteereillään. Olosuhteet, joissa jotkut ihmiset kokevat elämänsä tarkoitukseksi voivat jollakin toisella riittää mielekkääseen elämään", kirjoittaa Heikkinen. Hän korostaa, että sen sijaan että pyrkisi hallitsemaan elämänsä, saattaisi olla parempi luopua osasta elämänhallinnan aikaisemmista kohteista, hyväksyä riippuvuuden kasvu ja irtaantua hankalista ja liian vaativista sosiaalisista sidoksista. "Vanhat ihmiset ovat myös kekseliäitä laatimaan sellaisia päiväohjelmia, joita he kykenevät toteuttamaan. He yksinkertaistavat ympäristöään tehdäkseen sen helpommin hallittavaksi ja keskittyvät olennaisiin aktiviteetteihin tehdäkseen elämästä mahdollisimman suuressa määrin ennustettavan." Varmaankin näin vääjäämättä käy. Tuli vain silti mieleen: tiettyyn rajaan saakka kai monipuoliset aktiviteetit ja yllätykset pitävät mielen ja aivot toiminnan virkeänä - ja siten vanhuuden olon pidempään mielekkäänä?

Messujen henkiinjäämistäistelu?

Turussa on järjestetty kirjamesseja kymmenkunta vuotta aina lokakuussa. Nyt Helsinki on iskemässä samoille apajille. Ja mikäpä siinä, mainiota, että kirjatapahtumia järjestetään eri puolilla maata. Helmikuussa on Jyväskylässä Vanhan kirjan talvi, huhtikuussa on järjestetty Kirjan ja ruusun päiviä eri puolilla maata, kesällä Vammalassa Vanhan kirjan päivät ja syksyisin Turun messut. Erilaisia vanhan kirjan päiviä ja antikvaaristen kirjojen messuja on lisäksi järjestetty eri puolilla maata muutamia kertoja vuodessa.

Helsingin ensimmäiset kirjamesset on tarkoitus järjestää lokakuussa 2001, vain pari viikkoa Turun kirjamessejen perään. Kirjan ystävä iloitsee kaksista messuista. Toisaalta kirjan ystävä myös pelkää, että näin lähekkäiset messut johtavat elintilataisteluun, jossa toinen häviää tai tyipistyy olennaisesti. Eli kaksien messujen sijaan saammekin lopulta

vain yhdet messut? Monet ovat ennustelleet erityisesti Turulle ongelmia, jos suuret kustantajat lähtevät joukolla vain Helsinkiin. Suurempana markkina-alueena Helsinki voi jo sinällään kuihduttaa Turkua. Siksi kirjain ystävä toivookin, että messujen ajoituksesta vielä keskustellaan. Se olisi kirjan etu. Päällekkäisyys ei olisi kenenkään etu.

"Älymystöstä" "kriittisiksi ajattelijoiksi"

Tieteessä tapahtuu -lehti päivitteli taannoin (8/1999) ensi elokuussa järjestettävää Helsinki foorumia, johon tapahtuman järjestäjien tiedotteen mukaan oli kokoontumassa "Älymystöä kaikista Euroopan maista". Nyt tuoreemmissa tiedotteissa (6.4.2000) älymystö-painotusten sijaan korostetaan, että kokoukseen osallistuu "kriittisiä ajattelijoita ... kaikkialta Euroopasta." Osallistujat sentään edustavat "pääasiassa Euroopan nuorempaa älymystöä." Osallistuja- ja puhujalistan perusteella kriittisiin ajattelijoihin ei edelleenkään lukeudu biologeja tai fyysikoita, taloustieteilijöitä tai lääkäreitä, insinöörejä tai teologeja. Mutta onpahan toimittajia, kirjailijoita ja sosiologeja - ja mikäpä siinä: hyvähän se on, että erilaiset ihmiset kokoontuvat ja keskustelevat keskenään. Järjestäjien mukaan osallistujat "tarkastelevat Eurooppaa kulttuurisena ja henkisenä kokonaisuutena, tutkivat sen historiallisia kipupisteitä ja ajankohtaisia ongelmia."

Tilaisuuden yhteydessä jaetaan myös ensimmäinen Critical European -palkinto, joka myönnetään "intellektuellille, joka työllään edistää kriittistä julkista keskustelua Euroopan kulttuurista". - Tapahtumassa puhuva akateemikko Georg Henrik von Wright taitaa olla vahvoilla palkinnosta päätettäessä.

Hyvä tiedelehti

Kuin huomaamatta on maahamme jälleen kehittynyt mainio tiedelehti. *Tietoyhteys*, jota julkaisee CSC - Tieteellinen laskenta Oy ja kustantaa opetusministeriö, esittelee yeistajuisesti ajankohtaisia tutkimusta, lähinnä luonnontieteellistä, lääketieteellistä ja teknologiatutkimusta. Lehti sisältää niin asiantuntija-artikkeleita kuin tutkimusuutisia sekä kirja-arvioita. Tuorein nide 2/2000 kertoo mm. ihmiskollageenista, DNA:sta rikosten selvittäjänä, tietoverkkojen hyödyntämisestä lääkemolekyylien suunnittelussa, valkuaisaineiden liikkeestä soluissa, solukalvoista sekä bioinformatiikasta (miten soveltaa tietokonetieteen kehittämisiä menetelmiä biologisiin malleihin) ja biomekaniikasta (kuinka dinosaurukset pärjäisivät pikamatkoilla eli biomekaniikka eliöiden ominaisuuksien ennustajana). Yeistajuisia, mutta silti täysipäisiä juttuja.

Mainio lehti. Suosittelen. Lehteä päätoimittaa **Ari Turunen**.

Hyviä kirjoja

Seppo Hyrkäs sai J. A. Hollo -palkinnon *Albert Einstein. Elämäkerta* -teoksen suomennoksestaan. Kirjan julkaisi luonnontieteelliseen kirjallisuuteen erikoistunut kustantamo Terra Cognita. Hollo-palkinto jaetaan vuosittain tärkeän tietokirjan hyväälle suomennokselle tai suomentajalle pitkäaikaisesta ansiokkaasta suomennostyöstä.

Valtion tiedonjulkistamispalkinnon saivat puolestaan mm. uuden kirjallisuushistorian tekijät (*Suomen kirjallisuushistoria I-III*, SKS 1999) sarjan päätoimittaja **Yrjö Varpio** sekä eri osien toimittajat **Liisi Huhtala**, **Pertti Lassila** ja **Lea Rojola** sekä sarjan toimitussihteeri **Lasse Koskela** ja kuvituksesta vastannut **Päivi Vallisaari**.

Valtionpalkinnon sai myös mm. **Heikki Oja** *Aikakirjastaan* (Otava).

Jan Rydman